

Eko-ekonomia: ekonomia a ekologia

Ekonomia - definicje, geneza, istota, metodologia, podział i funkcje

Ekonomia to nauka społeczna zajmująca się badaniem procesów gospodarczych. Definicje ekonomii są różne, ale ogólnie dotyczą one produkcji, wymiany i organizacji działań ludzkich w sferze gospodarczej. Ekonomia korzysta z metod naukowych, zbiera dane, formułuje hipotezy i weryfikuje je. Zakres zainteresowań ekonomii obejmuje m.in. gospodarstwa domowe, regulowanie procesów gospodarczych, funkcjonowanie przedsiębiorstw, rolę państwa w gospodarce i problemy społeczne. Ekonomia dzieli się na mikroekonomię (badanie poszczególnych elementów gospodarki) i makroekonomię (analiza gospodarki jako całości). Istnieje również podział na ekonomię pozytywną (bezzstronną) i normatywną (opiniotwórczą). Funkcje ekonomii to dostarczanie wiedzy o gospodarce oraz aplikowanie tej wiedzy w praktyce. Ekonomia społeczna to rodzaj działalności gospodarczej uwzględniający cele ekonomiczne i społeczne. Ma na celu tworzenie alternatywnych rozwiązań i zmian w gospodarce i społeczeństwie.

Definicja i metodologia ekonomii

Z uwagi na [złożoność](#) i wielowymiarowość tej nauki oraz ciągłą ewolucję, istnieje wiele jej definicji. Oto wybrane z nich:

- "Ekonomia jest to badanie działań człowieka, dotyczących produkcji oraz wymiany między ludźmi". (P. Samuelson, W. Nordhaus 1998, s. 25).
- "Ekonomia analizuje zmiany w całości gospodarki - tendencje cen, produkcji, bezrobocia. Z chwilą gdy te zjawiska zostaną zrozumiane, pomaga w kształtowaniu polityki, za pomocą której rządy mogą wywierać wpływ na całokształt gospodarki". (P. Samuelson, W. Nordhaus 1998, s. 25).
- "Ekonomia to nauka o tym, w jaki sposób istoty ludzkie organizują działania w sferze produkcji i konsumpcji" (P. Samuelson, W. Nordhaus 1998, s. 25).

Podobnie jak inne nauki ewolucyjne, ekonomia zbiera [dane](#), formułuje hipotezy a następnie weryfikując je ustala, jak funkcjonuje [gospodarka](#). Z uwagi na niemożność przeprowadzenia eksperymentu kontrolowanego (polegającego na tym, że wszystkie elementy oprócz badanego pozostają stałe), prowadząc badania ekonomiści zakładają stałość pozostałych czynników. Klauzula ta nazywana jest [ceteris paribus](#). Z założeniem tym wiąże się [błąd](#) logiczny *post ergo propter hoc*. Należy go rozumieć następująco: To, że wystąpienie zjawiska X zaobserwowano przed wystąpieniem zjawiska Y nie musi oznaczać, iż zjawisko X jest przyczyną wystąpienia zjawiska Y.

Geneza

Określenia ekonomia po raz pierwszy użył na przełomie V i VI wieku p.n.e. historyk i myśliciel - Ksenofont. Twierdził on, że ekonomia jest nauką o gospodarstwie, zarządzaniu majątkiem, domem. Później pojęcie to rozwinął Arystoteles, definiując ekonomię jako "naukę o prawach [gospodarstwa domowego](#)" (od greckich słów oikos - dom i nomos- [prawo](#)). Począwszy od wieku XVII upowszechnił się termin "ekonomia polityczna", gdzie przymiotnik polityczna, znaczył mniej więcej tyle samo, co społeczna. Ekonomia jako [system](#) naukowy narodziła się w XVIII wieku za sprawą A. Smitha i jego ucznia D. Ricardo.

Zakres zainteresowań ekonomii

Ekonomia zajmuje się badaniem oraz opisem zjawisk i kategorii gospodarczych. Bada gospodarcze aspekty działalności ludzkiej. Dokonuje ich teoretycznej analizy i szuka prawidłowości procesu gospodarowania. Opisuje oraz wyjaśnia przyczyny i naturę zjawisk, które zachodzą podczas procesów gospodarowania. Szuka metod gospodarowania ograniczonymi zasobami, analizuje [alokację rzadkich zasobów](#), by w możliwie najpełniejszy sposób zaspokoić [potrzeby](#). Lista zagadnień, które są przedmiotem zainteresowania ekonomii jest bardzo obszerna i obejmuje min:

- Zagadnienia dotyczące gospodarstw domowych, takie jak wysokość dochodów, potrzeby ludzkie,
- Problemy związane z regulowaniem procesów gospodarczych,
- Kwestie odnoszące się do funkcjonowania [przedsiębiorstwa](#) na rynku, jego struktury, ponoszonych przychodów i [kosztów](#),
- Zagadnienia funkcjonowania państwa i jego roli w życiu gospodarczym,
- Kwestie związane z szeroko rozumianymi problemami społecznymi, jak [bezrobocie](#).

Metoda działań ekonomistów skupia się na czterech działaniach:

- Obserwacji procesów gospodarczych,
- Uogólnianiu (indukcji),
- Wnioskowaniu,
- Krytyce.

Podział ekonomii

Ekonomia dzieli się na dwa działy:

- **Mikroekonomię** - naukę badającą poszczególne elementy, które tworzą gospodarkę (takie jak przedsiębiorstwa, gospodarstwa domowe, gałęzie i sektory gospodarki, itd.). **Mikroekonomia** zajmuje się analizą sposobu działania, zachowań poszczególnych jednostek na rynku: **producentów** i **konsumentów**, sprzedawców i nabywców dóbr. Zajmuje się zagadnieniami równowagi rynkowej, kwestiami popytu i **podaży** i czynnikami wpływającymi na nie.
- **Makroekonomię** - naukę analizującą gospodarkę jako całość. Przedmiotem analizy są tu zagadnienia związane z kształtowaniem się produktu krajowego brutto, bezrobociem, **inflacją**, itd.

W niektórych opracowaniach wymienia się także mezoekonomię, jako dział zajmujący się analizą zjawisk, które są związane ze zmianami w gałęziowej, sektorowej i regionalnej strukturze produkcji i zatrudnienia.

Inny podział ekonomii obejmuje:

- Ekonomię pozytywną

Będąca całkowicie bezstronna i niezależną od przekonań analizą zjawisk gospodarczych, skonstruowaną przy pomocy naukowych metod.

- Ekonomię normatywną

Formułowaną na bazie osobistych przekonań badacza, oceniającą i kategoryzującą świat (**próba** odpowiedzi na pytanie: co jest dobre, a co złe, jak jest, a jak być powinno). Dostarcza ona zaleceń, które są rezultatem subiektywnych przemyśleń i sądów autora.

Funkcje ekonomii

Najważniejsze funkcje, jakie pełni ekonomia to:

- **Funkcja** poznawcza - dostarczająca wiedzy o gospodarce, zachodzących w niej zjawiskach i procesach, przyczynach i skutkach danych zjawisk.

Projekt pt. *Młodzieżowy Uniwersytet Ekonomiczny* realizowany jest w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020 współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, nr umowy: POWR.03.01.00-00-T220/18. Kwota dofinansowania ze środków europejskich: 2 505 178,95 zł. Całkowita wartość projektu to 2 972 447,73 zł.

- Funkcja aplikacyjna - polegająca na dostarczaniu podmiotom gospodarczym (przedsiębiorcom, konsumentom, państwu) wiedzy o tym, jak postępować w danej rzeczywistości gospodarczej. Funkcja ta pozwala zaaplikować wyniki badań to sfery realnej gospodarki.

Źródło: <https://mfiles.pl/pl/index.php/Ekonomia>

Ekonomia a ekologia

Podstawowe założenia

Podstawą ekonomii ekologicznej jest teza, zgodnie z którą ludzka aktywność gospodarcza podlega bezwzględnym ograniczeniom. Ograniczenia te nie są jednak sztywne i niezmiennie, ponieważ determinują je jednocześnie: (1) (sztywne) „granice planetarne” (Rockström i in. 2009) oraz (2) (dynamiczne) czynniki społeczne, takie jak wartości, instytucje itd. Gospodarkę uznaje się za podsystem osadzony w ogólniejszych systemach – społeczeństwie i biosferze. U podstaw tego sposobu myślenia, a także u historycznych podstaw ekonomii ekologicznej leży przekonanie o tym, że do ekonomii można zastosować prawa termodynamiki. Za przykład może posłużyć pionierska książka Nicholasa

Georgescu-Roegen *The Entropy Law and the Economic Process* (1971). W związku z tym ekonomia ekologiczna, w odróżnieniu do neoklasycznej, zagadnienia produktywności i dystrybucji umieszcza w szerszym kontekście poziomu przepływu materii (*material throughput*; zob. punkt 2). Podkreśla także znaczenie takich zagadnień, jak instytucje, relacje władzy, niepewność i niewiedza. W tym kontekście analizuje się interakcje między gospodarką, społeczeństwem i środowiskiem zawsze z uwzględnieniem celu, jakim jest przejście do zrównowżenia (ang. *sustainability*).

Głównym założeniem ekonomii ekologicznej jest istnienie granicy przepływu materii. Oprócz tego dość powszechnie przyjmuje się też jeszcze kilka innych kluczowych założeń (Røpke 2005), przy czym różni przedstawiciele i przedstawicielki tej szkoły myślenia różnie rozkładają akcenty. Te założenia to:

- problemy środowiskowe stanowią najważniejsze wyzwanie, przed jakim stoją nowoczesne społeczeństwa,
- nacisk na znaczenie zrównowżenia,
- pluralizm metod, wartości itd.,
- postnormalne rozumienie nauki, transdyscyplinarność,
- perspektywa systemowa, holizm,
- waga kwestii związanych z dystrybucją (zarówno wewnątrz-, jak i międzypokoleniową),
- uznanie wewnętrznej wartości natury.

Terminologia, analizy i ujęcie gospodarki

Ekonomia ekologiczna wyobraża sobie gospodarkę jako **otwarty system** osadzony w szerszych systemach, którymi są społeczeństwo i biosfera. Aktywność ekonomiczną ogranicza **pojemność biosfery**, czyli jej zdolność do podtrzymania **przepływu materii**, nazywanego też **metabolizmem społecznym**, to jest sumy zasobów naturalnych wykorzystywanych przez człowieka w procesach produkcji i niezbędnych dla podtrzymywania ludzkiej aktywności. Większość ekonomistów i ekonomistek ekologicznych opowiada się za **projektem silnego zrównowżenia gospodarki** (ang. *perspective of strong sustainability*), to znaczy uznaje założenie, że kapitał naturalny jedynie w bardzo ograniczonym zakresie może zostać zastąpiony przez inne formy kapitału. Niezastępowalne, kluczowe zasoby kapitału naturalnego określa się jako

krytyczny kapitał naturalny (*critical natural capital*, CNC). Pojęcie to implikuje istnienie naturalnych ograniczeń wzrostu gospodarczego.

W ekonomii ekologicznej zazwyczaj zakłada się, że nasza wiedza na temat systemów zarówno społecznych, jak i naturalnych (lub też, jeśli spojrzeć na nie łącznie, na temat **systemów społeczno-ekologicznych**) jest z natury swojej ograniczona, musimy zatem mierzyć się z **niepewnością** czy nawet **niewiedzą** dotyczącą istotnych procesów i interakcji. W związku z tym znaczenia nabierają takie kategorie, jak **odporność** (zdolność systemu do pozostawania w dowolnym danym stanie mimo pojawiających się zaburzeń) oraz **zasada ostrożności** (ang. precautionary principle) czy też **standard bezpiecznego minimum** (ang. safe minimum standards) (obydwa pojęcia podkreślają potrzebę minimalizowania ryzyka potencjalnie fatalnych w skutkach działań).

Bardzo często nie-ludzką naturę ujmuje się jako **kapitał naturalny**, zasób, z którego społeczeństwo czerpie szereg **usług ekosystemowych**. Instrumentalność, antropocentryzm i istotowy redukcjonizm takiego ujęcia są w literaturze ekonomii ekologicznej przedmiotem szerokiej dyskusji. Ekonomisci i ekonomistki z nurtu ekologicznego podkreślają także znaczenie kulturowych usług „świadczonych” przez ekosystemy, takich jak estetyka, rekreacja i podobne „niematerialne” sposoby korzystania z ekosystemów, które często pozostają niedoreprezentowane w ramach innych perspektyw ekonomicznych (Chan i in. 2010).

Analityczne podejście ekonomii ekologicznej jest **holistyczne** i **pluralistyczne**. Po pierwsze, przyjmuje się **perspektywę systemową**, pozwalającą patrzeć na ekologiczne i ekonomiczne procesy z perspektywy raczej systemów niż jednostek. Tymi systemami są zarówno naturalne ekosystemy, jak i społeczeństwo oraz jego instytucje. Po drugie, uwzględnia się **pluralizm** metod, podejść i wartości, nawet jeśli zakres dopuszczalnego czy też sensownego pluralizmu jest przedmiotem debaty (zob. niżej). Jeśli chodzi o wartości, szeroko dyskutowanym zagadnieniem pozostaje **niewspółmierność** (istotnych wartości nie da się sprowadzić do wspólnej miary), przy czym główne pytanie brzmi, na ile niewspółmierność jest powszechna i jak sobie z nią radzić.

W debatach prowadzonych w ramach ekonomii ekologicznej stale powraca temat metodologicznych i pojęciowych podobieństw zbliżających ekonomię ekologiczną do neoklasycznej ekonomii środowiska i zasobów naturalnych. Podczas gdy niektórzy uczestnicy i uczestniczki tej debaty wzywają do radykalnego zerwania ze wszystkimi elementami neoklasycznej ekonomii, inni i inne bronią bardziej pragmatycznego podejścia, obejmującego wykorzystanie metod neoklasycznych tam, gdzie ma to sens, a innych metod i podejść – w innych wypadkach. Najnowsze głosy w niniejszej debacie podejmują temat filozoficznych podstaw ekonomii ekologicznej, w tym jej podejścia do

konstruktywizmu (Spash 2013). Istotnym brakującym lub niejasnym składnikiem ekonomii ekologicznej pozostaje nadal teoria ludzkiego działania (Vatn 2016). Innym ważnym obecnie nurtem w literaturze z dziedziny ekonomii ekologicznej jest rozwój ekologicznej makroekonomii, dokonujący się często we współpracy i wymianie z ekonomią postkeynesowską (Rezai i Stagi 2016).

Jak już wspomniano, gorąco dyskutowany jest także temat wyceny ekonomicznej. W centrum debaty znajdują się pytania o to, czy w ogóle powinna ona istnieć, w jakich warunkach może być użyteczna, jakie są jej ograniczenia i czy należy wykorzystywać neoklasyczne metody wyceny, a jeśli tak, to kiedy (Kallis et al. 2013; Gsottbauer et al. 2015; Lo i Spash 2013). Niektórzy ekonomiści i ekonomistki ekologiczni uważają, że oszacowanie przybliżonych cen dóbr środowiskowych jest ważne, pomocne i wspomaga procesy decyzyjne, podczas gdy inni wyrażają raczej niepokój w związku z możliwym utowarowieniem natury (np. Gómez-Baggethun i Ruiz Pérez 2011).

W artykule dotyczącym przyszłości dziedziny, zamieszczonym w *Handbook of Ecological Economics*, Martinez-Alier i Muradian (2015) wskazują następujące „aktualne problemy” oraz przyszłe zagadnienia, na których skupia się ekonomia ekologiczna:

- usługi ekosystemowe, bioróżnorodność i zarządzanie ekosystemem oraz związane z nimi narzędzia wykorzystywane w polityce pieniężnej i fiskalnej (Ring i Barton 2015), w tym narzędzia takie jak opłaty za usługi ekosystemowe (Payments for Ecosystem Services, PES),
- związek między wzrastającym zapotrzebowaniem na energię a zmianami klimatycznymi (przejście na bardziej zrównoważone systemy generowania energii),
- konflikty społeczno-środowiskowe (zob. np. Berbés-Blázquez i in. 2016) i (zbiorowe) zarządzanie wspólnymi zasobami,
- społeczny metabolizm, degrowth, tworzenie wskaźników zrównoważenia, odzwierciedlających społeczny dobrostan lepiej niż PKB,
- ekonomia eksperymentalna i behawioralna (tj. rozwinięcie teorii ludzkich działań, postulowane w Vatn 2016).

Źródło: <https://www.exploring-economics.org/pl/wprowadzenie/ekonomia-ekologiczna/>